

Ein Brunnen? der jüngeren Linearbandkeramik aus Schletz, BH Mistelbach NÖ. (Vorbericht)

Helmut J. WINDL

Im Sommer 1993 wurden die Ausgrabungen im Areal der linearbandkeramischen Siedlung von Asparn an der Zaya bzw. Schletz in deren Südwestteil anschließend an frühere Grabungen fortgesetzt (WINDL 1983., WINDL 1984., WINDL 1987., WINDL 1989., WINDL 1990., WINDL 1991., WINDL 1992.). Die Fläche hatte bisher einen unvollständigen Sohlgraben aus dem Übergang der älteren Linearbandkeramik zur Notenkopfkeramik, mehrere Hausgrundrisse und dazugehörige Gruben der Notenkopfkeramik (LENNEIS 1991., WINDL 1990.) und ein doppeltes Sohlgrabensystem und einige Gruben der jüngeren Notenkopfkeramik mit Želievce-Einfluß ergeben. Dieses jüngste Grabensystem bereitet insofern einige Interpretationsprobleme, als einerseits eine Gleichzeitigkeit beider Gräben durch eine Verbindung gesichert ist (WINDL 1991.), andererseits aber auch, wie in der Kampagne 1993, Überschneidungen vorkommen. Darüberhinaus sind die Gräben an mehreren Stellen durch Erdbrücken unterbrochen, die teilweise sekundär abgegraben worden sind. Das gesamte Grabensystem dürfte daher in einzelnen Abschnitten, die bald nach ihrer Anlage wieder verfüllt wurden, entstanden sein. Da auf den Grabensohlen gehäuft menschliche Skelette und Skeletteile liegen ist die Deutung der Anlage als Sonderbestattungsplatz nicht auszuschließen. Eine Deutung der Gräben als Befestigung, wie sie unlängst versucht wurde (TRNKA 1991.), ist damit hinfällig.

Die Grabung 1993 schnitt 14 m innerhalb des Grabens ein Objekt an, das vorläufig als Brunnen angesprochen wurde.

Befund: Unter dem Humus zeichnete sich im anstehenden Löss eine unregelmäßige Verfärbung von 260 cm Durchmesser ab. In ca 170 cm Tiefe reduzierte sich die Verfärbung auf ein Quadrat mit abgerundeten Ecken und einer Seitenlänge von 220 cm. Ab einer Tiefe von 460 cm wurde innerhalb dieser Verfärbung ein scharfkantiges Quadrat mit einer Seitenlänge von 120 cm sichtbar. Es ließ sich unschwer als Holzkasten deuten, der aus 6 cm starken Brettern in Blocktechnik errichtet worden war. Am unteren Ende der Verfärbung, in 750 cm Tiefe, waren in den Ecken des Kastens zugespitzte Pfosten zu erkennen, die zu seiner Fixierung in den Löss getrieben worden waren. Der Schacht war bis ca. 200 cm unter der

Oberfläche in feinen Schichten sedimentiert, die innerhalb des Kastens ihre Fortsetzung 20 cm tiefer hatten. An der Sohle lag etwas Grobkeramik und Tierknochen, die Sedimentationsschichten enthielten vereinzelt menschliche und tierische Knochen. Es wurden auch Pollenproben entnommen, deren Untersuchungsergebnis noch aussteht, jedenfalls handelt es sich aber um Baum- und Getreidepollen. Das Füllmaterial wurde auch floatiert, die Bestimmung der dabei gefundenen Pflanzenreste fehlt aber noch. Der oberste Bereich des Schachtes war ziemlich einheitlich verfüllt und enthielt unter anderem ein Keramikbruchstück vom Typus Sarka, was die Datierung in die jüngere Phase der Notenkopfkeramik sichert.

Deutung: Der Befund entspricht im wesentlichen dem erst kürzlich gefundenen Brunnen von Erkelenz-Kückhoven (WEINER 1992.), der allerdings zwei ineinandergestellte Holzkasten enthielt. Die Kastenmaße waren hier 300x300 bzw. 160x160 cm. Dieser Brunnen gehört zu einer bandkeramischen Siedlung, was durch C14-Proben bestätigt wurde. Noch größer als zu diesem Brunnen ist die Ähnlichkeit der Schletzer Anlage mit einem Brunnen der Linearbandkeramik von Mohelnice (TICHY 1972.). Hier hatte der aus Brettern von 5 cm Stärke in Blocktechnik gefertigte Kasten eine Seitenlänge von ca. 100 cm. Er war mit senkrechten Pfosten im Boden fixiert. Bei beiden Brunnen waren die Einbauten aus Eichenholz. Beim Brunnen von Mohelnice verengte sich der Schacht in 200 cm Tiefe von 300 auf 200 cm, eine weitere Übereinstimmung mit Schletz. Während die Funktion der Brunnen von Mohelnice und Erkelenz-Kückhoven wegen ihres Einbaues in wasserführende Schotter-schichten eindeutig ist, treten bei der Deutung von Schletz Probleme auf. Hier liegt der gesamte Schacht in Löss und es konnte keine wasserführende Schicht gefunden werden. Der Hydrogeologe Dr. F. Boroviczény schließt daher eine Funktion des Objektes als Brunnen aus. Mögliche Funktionen wären ein Opferschacht oder eine Kühlgrube für Fleisch. Wegen der großen Ähnlichkeit mit tatsächlichen Brunnen ist die Deutung als Zisterne zum Sammeln von Oberflächenwasser am wahrscheinlichsten. Wasser war allerdings in der Siedlung durch eine bis vor 30 Jahren aktive Quelle vorhanden, die auch archäologisch noch nachgewiesen werden konnte.

Literatur

- LENNEIS 1991. Lenneis, E.: Zu den ersten festen Wohnhäusern und Siedlungen im Osten Österreichs. *MAG* 121.1991.121. ff.
- TICHY 1972. Tichy, R.: XIII. Grabungssaison in Mohelnice. *PV* 71.1972.17. ff.
- TRNKA 1991. Trnka, G.: Neolithische Befestigungen in Ostösterreich. *MAG* 121.1991.137. ff.
- WEINER 1992. Weiner, J.: Der älteste erhaltene Holzbau der Welt: Ein Brunnen der Linearbandkeramik aus Erkelenz-Kückhoven. *Archäologie in Deutschland* 1/1992.54. f.
- WINDL 1983. Windl, H.: *FÖ* 22.1983.232.
- WINDL 1984. Windl, H.: Die Linearkeramische Siedlung von Asparn/Zaya, NÖ. *Veröffentlichungen des Verbandes. Österreichischer Geschichtsvereine* 25.1984.21. f.
- WINDL 1987. Windl, H.: *FÖ* 26.1987.197.
- WINDL 1989. Windl, H.: Grabungen in einem Siedlungsareal der Linearbandkeramik in Asparn an der Zaya, BH Mistelbach, Niederösterreich. *ZM* 2.1989.197.f.
- WINDL 1990. Windl, H.: Eine Siedlung der Linearbandkeramik in Asparn an der Zaya. *Mannus* 56.1990.81. ff.
- WINDL 1991. Windl, H.: *FÖ* 29.1991.187.
- WINDL 1992. Windl, H.: *FÖ* 30.1992.

Helmut. J. WINDL
Museum für Urgeschichte des
Landes Niederösterreich
A-2151 Asparn/Zaya
Österreich

Egy kút(?) a késői vonaldíszes kultúra időszakából Schletzből (Alsó-Ausztria)

Helmut J. WINDL

A korábbi ásások folytatásaként 1993-ban is végeztünk feltárásokat Asparn an der Zaya, illetve Schletz határában. A vonaldíszes kerámia kultúrájához tartozó telep délnyugati részén folyt a munka. Az eddigi feltárások során egy árok kibontását kezdtük el a korai vonaldíszes kerámia és a kottafejes kerámia közötti átmeneti időszakból, valamint napvilágra került több ház és a hozzájuk tartozó gödrök a kottafejes fázisból (LENNEIS 1991., WINDL 1990.), valamint egy kettős árokrendszer gödrökkel együtt a késői vonaldíszes fázis időszakából, amelyben már zselizi hatások is észlelhetők. Ez utóbbi árokrendszer rendeltetése kérdéses, mivel az egész rendszer bizonyíthatóan egyidejű (WINDL 1991.), ugyanakkor – az 1993-as ásások alapján – az árkok több helyen vágják egymást. Az árkokat több helyen földsáncok szakítják meg. Ezeket részben utólag építették. Mindezek alapján az árokrendszer olyan különálló árkokból tevődik össze, amelyeket kialakításuk után hamarosan fel is töltöttek. Mivel az árkok fölött több ízben emberi vázat és vázrészeket találtunk, nem zárható ki, hogy az árokrendszer valamiféle különös temetkezőhely lehetett. Ennek megfelelően nem értelmezhető erődítményként, mint azt legutóbb Trnka gondolta (TRNKA 1991.)

Az 1993-as ásítás során az árkon belül 14 m-re egy objektumot vágtunk át, amelyet jelenlegi ismereteink szerint kútnak határozhatunk meg.

A humusz alatti löszben egy szabálytalan alakú, 260 cm átmérőjű elszíneződés látszott. Kb. 170 cm mélyen lekerekített sarkú, 220x220 cm-es négyzetű szűkült. 460 cm mélyen az elszíneződésen belül sarkos, 120x120 cm-es négyzet rajzolódott ki: a fabélet nyoma. Ez 6 cm széles, egymás fölé helyezett deszkából készült. Az elszíneződés alsó részén, 75 cm mélyen felismerhetőek voltak a négyzet sarkaiba leszárt, kihegyezett cölöpök, amelyeket a jobb kitémasztás érdekében szúrtak mélyen a löszbe. Az akna a felszíntől 200 cm-ig finom, 20 cm-es rétegekből állt. Alján házikerámia és állatcsontok, az egyes rétegek felváltva tartalmaztak emberi és állati csontokat. A vett pollenminták – fa- és gabonapollenek – végleges elemzése még folyamatban van. A leiszapolt betöltésből származó növényi maradványokat szintén vizsgálják még. Az akna legfelső rétege egységes betöltésű volt, s – többek között – a Sárka-típus leleteit tartalmazta, s így megerősítette azon feltevéssünket, hogy az objektum a kottafejes kerámia kései szakaszára keltezhető

Az objektum közeli párhuzama a nemrégiben Erkelenz-Klückhoven lelőhelyen talált kút (WEINER 1992.), amelyet két egymásba helyezett faládára emlékeztető szerkezettel támasztottak ki. Ez utóbbi egy olyan vonaldíszes településhez tartozik, amelynek keltezését 14C adatok is megerősítik. Még ennél is közelebb áll a schletzi lelet a vonaldíszes kultúra mohelnicei kútjához (TICHY 1972.). Itt az 5 cm széles deszkából épített támaszték oldalfala kb. 100 cm hosszú volt és függőleges cölöpökkel rögzítették a talajhoz. Mindkét kút esetében tölgyfát használtak. A mohelnicei kút 200 cm-nél szűkült össze 300 cm-ről 200 cm-re, amely további egyezést mutat az általunk feltárttal. Míg a két analógia esetében a funkciót

nyilvánvalóvá teszi az a tény, hogy azokat vízáteresztő hordalékkavicsba vágták, addig Schletz esetében az értelmezés vitatható, mivel jó vízáteresztő tulajdonságú réteget nem találtunk, az objektum végig löszbe vájt. Dr. F. Boroviczeny hidrológus éppen ezért kizártnak tartja a kút funkciót. Szóba jöhet még a rendeltetés meghatározásánál az áldozó hely vagy esetleg hús hűtésére kialakított gödör. A valódi kuttakkal való rokon vonások alapján azonban a legvalószínűbb, hogy a felszíni vizek öszszegyűjtésére szolgáló ciszterna lehet. A településen egyébkén volt víz: egy kb. 30 évvel ezelőt még működő forrás vizét használhatták, aminek nyomait régészetiileg lehet igazolni.

Helmut J. WINDL
Museum für Urgeschichte des
Landes Niederösterreich
A-2151 Asparn/Zaya

Abb. 1 Schletz, Blick in den Schacht
1. kép A schletzi kút(?)

Abb. 2
Schletz,
Holzkasten
2. kép
Faszerkezet
a schletzi
kútban